

DEMOCRATIE *Monitor* MONITOR

– 2025 –

Samenvatting	3
1. Introductie	5
De Democratie Monitor 2025	6
Ons uitgangspunt: democratie in het belang van de burger	8
Leeswijzer en bijsluiter	10
2. Resultaten	11
Zelfbestuur	17
Gelijke rechten	20
Invloed	22
Zelfbeschikking	25
Goed bestuur	27
3. Methodologie, indicatoren en data	29
Methodologische overwegingen	30
Meerjarentrends en kleurcodes	31
Indicatoren en data	32
4. Bijlagen	33
Bijlage 1: Indicatoren en trends	34
Bijlage 2: Democratie als concept	35
Bijlage 3: Databronnen per indicator	36
Bijlage 4: Lijst geïnterviewde experts	37
Dankwoord	38
Colofon	38

SAMENVATTING

De Democratie Monitor maakt de staat van de Nederlandse democratie inzichtelijk aan de hand van 45 indicatoren. We laten zien waar het goed gaat met de Nederlandse democratie, en waar niet. Dat doen we op basis van een omvangrijke data-analyse. Zo biedt de Democratie Monitor een feitenbasis voor het versterken en beschermen van de democratie in Nederland.

De democratie komt niet door de APK

Uit de data-analyse blijkt dat de democratie in Nederland de afgelopen tien jaar op veel punten achteruit is gegaan. Van de 45 indicatoren staan er 18 in het rood. Vooral het motorblok van onze democratie, de politiek zelf, heeft onderhoud nodig. Zo blijkt uit de data dat steeds meer politieke voorstellen in strijd zijn met de grondwet. Ook worden politici steeds vaker bedreigd en geïntimideerd, wat hun werk bemoeilijkt. Daarnaast staan indicatoren in het rood die het draagvlak voor de democratie weerspiegelen. Zo laten de data een laag vertrouwen in de Tweede Kamer zien, lage opkomsten bij verkiezingen en groeiende steun voor autocratisch leiderschap. Ook worden er steeds meer demonstraties geregistreerd en staat de persvrijheid onder druk.

Verkiezingen zijn kans om de democratie een grote beurt te geven

Dit rapport verschijnt vlak na de val van het kabinet Schoof. De aanstaande Tweede Kamerverkiezingen zijn dé kans om de democratie een grote beurt te geven. Op zijn minst zouden alle deelnemende politieke partijen kunnen afspreken geen voorstellen meer te doen die in strijd zijn met de grondwet. Door positieve trends te koesteren en negatieve trends nu aan te pakken, kan de politiek grote stappen zetten. Samen kunnen we ervoor zorgen dat de Nederlandse democratie de volgende keer wel door de APK komt.

Lichtpuntjes

Lichtpuntjes in de data zijn het hoge vertrouwen in rechters en gestegen vertrouwen in de pers, medeburgers en ambtenaren. Ook daalde het aantal klachten over de overheid en steeg het vertrouwen in de zorg als belangrijke basisvoorziening. Het verschil in politieke participatie tussen mannen en vrouwen en mensen met een lange en korte opleiding werd kleiner. Tegelijkertijd blijkt dat de algehele

politieke participatie licht afnam sinds 2014, waardoor dit positieve signaal gepaard gaat met zorgen over betrokkenheid van burgers bij de democratie.

Omvangrijke data-analyse

De bevindingen van de Democratie Monitor zijn gebaseerd op cijfers van tientallen openbare databronnen uit het Nederlandse veld. Dit betreft gerenommeerde instituten als het Centraal Bureau voor de Statistiek, het Sociaal Cultureel Planbureau, de Nederlandse Orde van Advocaten en de Nederlandse Vereniging van Journalisten. De Democratie Monitor brengt deze inzichten samen en biedt een integraal beeld van de staat van de democratie in Nederland. Zo creëert de Democratie Monitor een feitenbasis met aanknopingspunten om de democratie te versterken en beschermen.

Democratie vergt onderhoud, bescherming en betrokkenheid van ons allemaal

De Democratie Monitor laat zien dat democratie geen vanzelfsprekendheid is. Naast permanent onderhoud zijn betrokkenheid en bescherming essentieel. Politieke en bestuurlijke instituties hebben hierin een belangrijke rol te vervullen, net als de samenleving als geheel, inclusief burgers zelf. De democratie maken we samen. De Democratie Monitor laat zien dat de kwaliteit van een democratie niet alleen afhangt van verkiezingen, maar van een breed ecosysteem van vertrouwen en gezond wantrouwen, van burgerrechten en burgerbelangen, en van macht en tegenmacht. Deze fundamenten staan onder druk. Tegelijkertijd zien we in de samenleving nog altijd draagvlak en veerkracht. Nu er verkiezingen aankomen is dit hét moment om de democratie te versterken. We moeten met zijn allen het tij keren om elkaar te kunnen blijven verzekeren van de veiligheid, vrijheid, en voorspoed die een levendige en krachtige democratie ons biedt.

1. INTRODUCTIE

De Democratie Monitor 2025

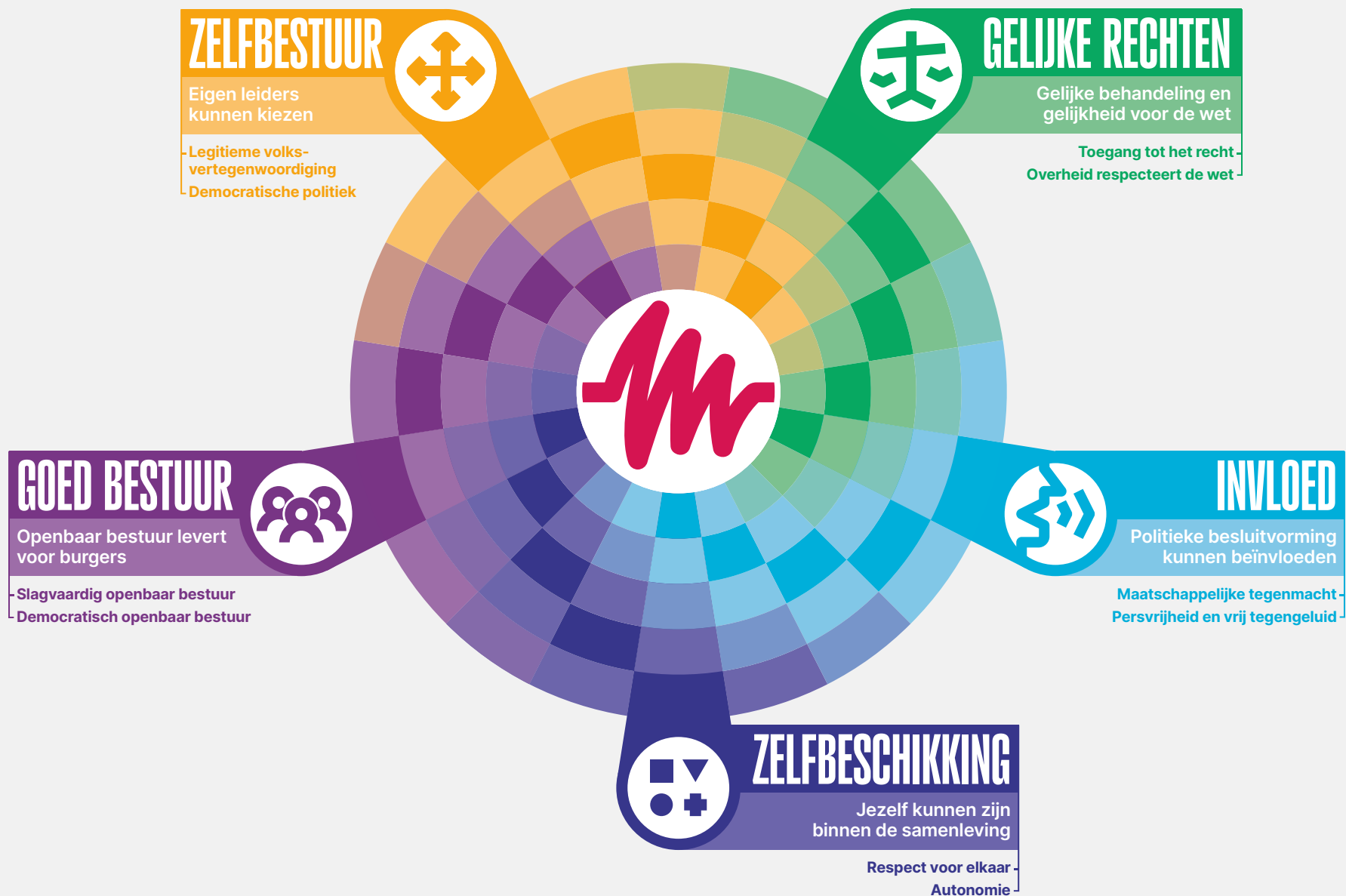
De Democratie Monitor maakt de staat van de Nederlandse democratie inzichtelijk. De monitor laat zien waar het goed gaat met onze democratie, en waar niet. Dat doen we op basis van 45 indicatoren die we meten met openbare data uit het Nederlandse veld. Zo creëren we een integraal beeld van de trends binnen de democratie in Nederland. Daarmee bieden we aanknopingspunten om de democratie te versterken en beschermen waar nodig.

Dit rapport is ontwikkeld door de Stichting Democratie Monitor. Dat is een maatschappelijk initiatief dat is gestart in 2024 met als doel een objectief en feiten-gedreven platform te ontwikkelen. Om zo richting te geven aan het beschermen en versterken van de democratie in Nederland. We doen dit omdat we geloven dat een goed functionerende democratie de beste verzekeringspolis is voor de veiligheid, vrijheid en voorspoed van alle Nederlanders. Democratie beschermt ons tegen tirannie, willekeur en geweld. In een democratie zijn we gelijk en vrij om onze levens, relaties en mening te vormen zoals we zelf willen. En democratie jaagt voorspoed aan, maakt mensen gelukkiger en leidt tot meer en brede welvaart.

Wereldwijd staan democratieën onder druk, blijkt uit monitors van anderen die landen vergelijken.. Wij vullen dit aan, door op basis van Nederlandse data te laten zien waar het goed gaat met onze democratie en waar versterking en bescherming urgent is. We nemen daarmee stelling voor het belang van democratie voor de Nederlandse burger. Dat doen we politiek neutraal en volledig transparant. Met deze monitor willen we ook een feitenbasis bieden naast het steeds meer gepolitiseerde debat in Nederland over de staat van onze democratie.

Dit rapport is een momentopname - de data is geactualiseerd tot en met 30 april 2025 - en beslaat de periode 2014-2024. Omdat dit onze eerste trendrapportage is, kijken we tot tien jaar terug. Zo leggen we een basis voor toekomstige updates en analyses. Deze rapportage zullen we vanaf nu ten minste jaarlijks updaten en publiceren. De onderliggende data van de Democratie Monitor 2025 ontsluiten we ook via het dataportaal op onze website (www.democratiemonitor.nl/dataportaal). Daar staat aanvullende informatie per indicator en over het onderliggende concept en de methodologie.

Figuur 1: overzicht conceptueel model Democratie Monitor

Ons uitgangspunt: democratie in het belang van de burger

Wij geloven dat de democratie voor burgers moet resulteren in veiligheid, vrijheid en voorspoed. De vijf pijlers in ons model gaan over wat er voor nodig is om dat te bereiken: zelfbestuur, gelijke rechten, invloed, zelfbeschikking, en goed bestuur (zie figuur 1).

ZELFBESTUUR

Zelfbestuur: Nederlanders kunnen hun eigen leiders kiezen

Zelfbestuur is fundamenteel voor elke democratie. Het houdt in dat burgers hun eigen leiders kiezen en ze naar huis kunnen sturen als de leiders niet bevallen. Via vrije en eerlijke verkiezingen en de mogelijkheid zichzelf verkiesbaar te stellen krijgen burgers de mogelijkheid om ervoor te zorgen dat de politiek hun belangen maximaal dient. Daarvoor is een politiek systeem nodig waarin politici en bestuurders democratische normen centraal stellen in hun gedrag. Dit moet zich uiten in wederzijds respect, institutionele terughoudendheid en respect voor de rechtsstaat.

GELIJKE RECHTEN

Gelijke rechten: gelijke behandeling en gelijkheid voor de wet

In een democratie weten burgers dat hun rechten beschermd worden. Daarvoor is de rechtsstaat onlosmakelijk met de democratie verbonden. Of burgers gelijke rechten hebben, hangt ervan af of rechters onafhankelijk zijn, iedereen gelijk behandelen en alle burgers ook daadwerkelijk toegang hebben tot de rechtspraak. Een overheid die de wet respecteert is hiervoor ook een onmisbare voorwaarde. Deze cruciale onderdelen vormen de principes van een systeem met gescheiden machten. De combinatie van onze democratie met de rechtsstaat zorgt ervoor dat de belangen en rechten van burgers optimaal bediend en beschermd worden.

INVLOED

Invloed: de mogelijkheid om politieke besluitvorming te beïnvloeden

Voor democratie is het van belang dat burgers continu invloed hebben op politiek en bestuur. De invloed van burgers loopt niet alleen via zelfbestuur en de rechter, maar ook via maatschappelijke organisaties die hen vertegenwoordigen. Burgers hebben het recht zich te verenigen en te demonstreren. Ook deelname aan het publieke debat geeft burgers invloed. Daarvoor is de vrije pers nodig, net als wetenschappers en andere vrijdenkers. Zij controleren de macht en onderzoeken en bespreken de waarheid vanuit verschillende perspectieven.

ZELFBESCHIKKING

Zelfbeschikking: jezelf kunnen zijn in de samenleving

In een democratie zijn burgers vrij van stigmatisering en hebben ze de vrijheid om te zijn en geloven wat ze zelf willen. Hierbij horen respect voor minderheden en sociale cohesie. Dit is zowel een uitkomst van, als een voorwaarde voor democratie. Want als burgers zich niet vrij voelen, kunnen ze ook niet hun eigen leiders kiezen en ontwikkelingen tegengaan die ze onwenselijk of antidemocratisch vinden. Democratisch burgerschap houdt ook in dat burgers tot op zekere hoogte autonoom zijn, zodat zij persoonlijk de ruimte en mogelijkheid hebben om deel te nemen aan democratische besluitvormingsprocessen. Deze ruimte vergt een bestaansminimum. Sociaal-economische gelijkheid leidt namelijk tot een meer gelijke invloed van burgers op politieke besluitvorming.

GOED BESTUUR

Goed bestuur: een democratie die levert voor burgers

In een democratie voert het openbaar bestuur de politieke besluiten uit binnen de democratische kaders. Daarvoor moet zij slagvaardig zijn en voldoende middelen, menskracht en politieke ruimte hebben. Financiële en inhoudelijke transparantie draagt hieraan bij, omdat het de grip van burgers op de uitvoering van politieke besluiten versterkt en geldverspilling en corruptie voorkomt. Daarbij is van belang dat het openbaar bestuur zich democratisch opstelt, democratische normen respecteert en burgers voldoende betreft.

Leeswijzer en bijsluiter

In dit rapport beschrijven we verschillende facetten van de Democratie Monitor. Na de introductie volgt hoofdstuk 2 “Resultaten”. Hierin geven we eerst een overzicht van de overkoepelende trends. Vervolgens beschrijven we voor elk van de vijf pijlers de resultaten voor 2025, de meerjarentrend en de resultaten per indicator. In hoofdstuk 3 geven we inzicht in de methodologische keuzes en achtergrond met betrekking tot het concept en de (selectie van) indicatoren en databronnen. In bijlage 1 staat een lijst met alle 45 indicatoren van de monitor en per indicator de meerjarentrend en gedekte tijdsperiode. In bijlage 2 staat een korte beschrijving van onze interpretatie van het concept democratie. In bijlage 3 staat per indicator beschreven vanuit welke databronnen we deze operationaliseren. In bijlage 4 staat een overzicht van de geconsulteerde experts die wij interviewden voor de ontwikkeling van de monitor.

Democratie is een complex en door velen betwist concept. De manier waarop democratie kan worden gemeten is dus niet eenduidig, en vereist keuzes. Om die bespreekbaar te maken besteden wij veel aandacht aan onze inhoudelijke, conceptuele en methodologische keuzes en zijn we daar transparant over. We realiseren ons dat hier altijd verbeteringen mogelijk zijn. Daarom zijn reacties, tips en opmerkingen van harte welkom. Die helpen ons om onze werkwijze verder aan te scherpen of te nuanceren en de volgende edities te verbeteren.

We realiseren ons ook dat het meetbaar maken van het complexe begrip “democratische rechtsstaat” per definitie tot een versimpeling leidt. Zeker als je dat wilt doen met een relatief kleine set aan indicatoren om het geheel begrijpelijk te houden. Omdat we de trends met openbare data willen onderbouwen, zijn we ook beperkt door hindernissen zoals ontbrekende data voor indicatoren of data die niet publiekelijk toegankelijk is. We investeren daarom ook zelf in de datavoorziening door initiatieven te starten om relevante zaken te kunnen meten die nu nog niet goed te kwantificeren zijn. Denk bijvoorbeeld aan het “democratisch ethos”, zoals blijkt uit de sentimenten in de politiek door de tijd heen over de vrije pers, rechters, de rechten van minderheden, het demonstratierecht en maatschappelijke organisaties.

In aanvulling op de bijlagen bij dit rapport biedt onze website meer details over de methodologische en inhoudelijke keuzes die aan deze monitor ten grondslag liggen. Deze zijn beschikbaar via www.democratiemonitor.nl/verantwoording. Op het dataportaal op onze website beschrijven we per indicator de inhoudelijke relevantie, hoe we deze meten, welke data we daarvoor gebruiken, en welke aandachtspunten en nuances dit behoeft. Zie www.democratiemonitor.nl/dataportaal.

In dit rapport spreken we regelmatig over verbeteringen en verslechtingen van onze democratie. Daarmee doelen we op meerjarentrends van indicatoren of pijlers. In de tekstbox op pagina 13 beschrijven we wat de positieve en negatieve percentages betekenen. Op pagina 13 en (in meer detail) in hoofdstuk 3 beschrijven we wanneer we iets een verbetering of verslechtering noemen en wanneer we een trend als stabiel zien. Daar geven we ook aan wat onze kleurcodes rood, oranje en groen betekenen. Als we het over positieve ontwikkelingen hebben, dan bedoelen we daarmee situaties of trends die over het algemeen bijdragen aan het beschermen en versterken van de democratie. Negatieve ontwikkelingen zien wij als situaties of trends die de Nederlandse democratie verzwakken, ondermijnen of uithollen. Onze interpretatie is gebaseerd op de onderliggende inhoudelijke verantwoording die per indicator op het dataportaal staat toegelicht, maar blijft uiteraard voor discussie vatbaar.

2. RESULTATEN

In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten van de Democratie Monitor. Dit is ons eerste rapport en daarom kijken we tien jaar terug in de tijd. We verzamelden data over de periode 2014 - 2024. Zo maken we de trends inzichtelijk en leggen we de basis voor toekomstige updates.

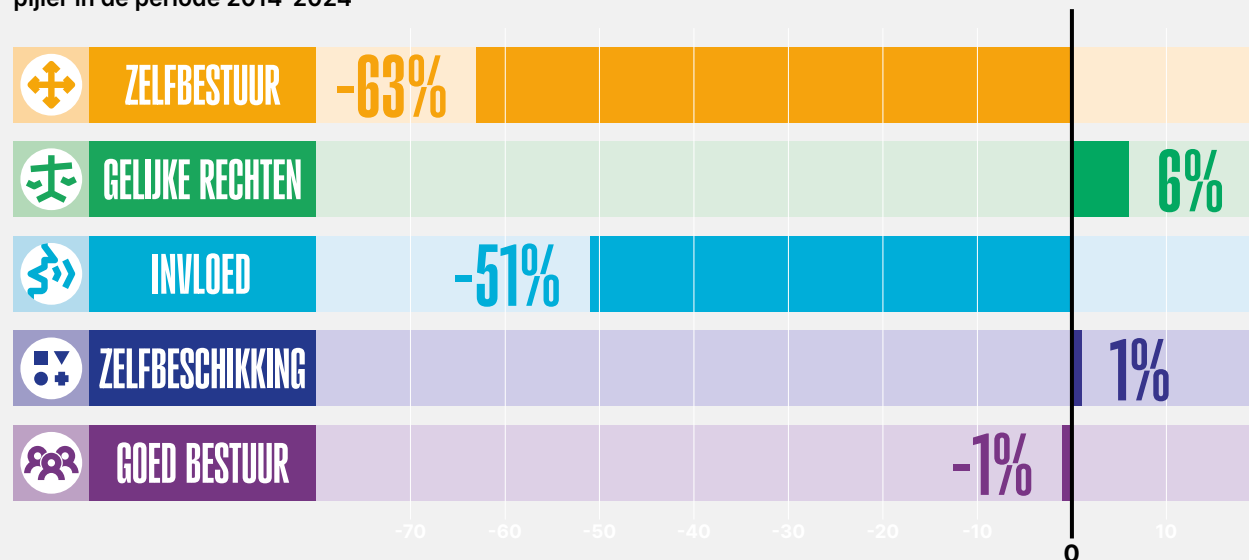
Wat betekent een negatief of positief percentage in de monitor?

We duiden een trend met een negatief percentage, als de ontwikkeling de democratie per saldo negatief beïnvloedt. Voor een positief percentage geldt het omgekeerde.

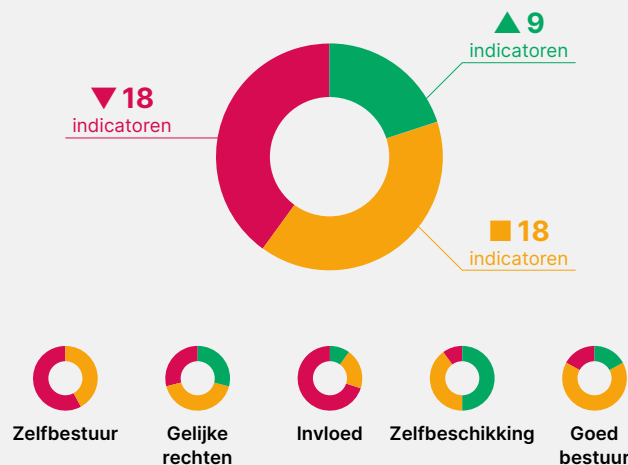
Voorbeeld 1: Een toename aan bedreigingen van politici met 276,5% staat in onze monitor als -276,5% vermeld. Meer bedreigingen betekent dat politici hun rol minder goed kunnen uitoefenen wat de democratie schaadt.

Voorbeeld 2: De afname van het aantal meldingen bij de Nationale Ombudsman met -43,8% staat in onze monitor als 43,8% vermeld. Minder meldingen duidt op minder ontevredenheid met het functioneren van de overheid, wat een positieve ontwikkeling is voor de democratie.

Procentuele daling en stijging per pijler in de periode 2014-2024

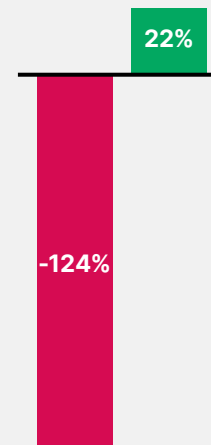
Stijgende, dalende en gelijke indicatoren

Top 10 dalende en stijgende indicatoren

De top-10 meest verslechterde indicatoren daalt gemiddeld -124%.

De top-10 meest verbeterde indicatoren stijgt gemiddeld 22%.

Overzicht

De Nederlandse democratie gaat op veel punten achteruit in de periode tussen 2014 en 2024. De negatieve trends zijn groter dan de positieve trends. Zie rechts voor een toelichting op hoe we trends duiden en wat de kleurcodes betekenen.

Tabel 1 laat zien dat vooral de pijlers zelfbestuur (-63%) en invloed (-51%) verslechteren. De indicatoren voor zelf-beschikking van burgers (1%) en goed bestuur (-1%) blijven gemiddeld stabiel. De indicatoren op het gebied van gelijke rechten stijgen gemiddeld licht (+6%). De mediane scores per pijler, oftewel de middelste score van de indicatoren onder de betreffende pijler, bevestigen de overkoepelende trends. Opvallend is dat geen van de vijf pijlers gemiddeld in het groen staat. Oftewel: bij geen van de vijf pijlers verbeteren de indicatoren gemiddeld meer dan 10% tussen 2014 en 2024.

In tabel 2 staan alle 45 indicatoren gerangschikt op basis van hun verandering tussen 2014 en 2024. De indicatoren die in het rood staan, duiden op een verslechtering, de oranje indicatoren op stabiele scores en groene indicatoren op verbetering. In totaal staan 18 van de 45 indicatoren in het rood (40%), 18 indicatoren in het oranje (40%), en 9 indicatoren in het groen (20%). Rode indicatoren vragen om urgente actie, voor oranje actoren is actie gewenst, en voor groene indicatoren is actie niet urgent.

Tabel 1: Trend per pijler

Pijlers	Aantal Indicatoren	Trend (gemiddeld)	Trend (mediaan)
 ZELFBESTUUR	12	-63% ▼	-14% ▼
 GELIJKE RECHTEN	7	6% ■	0% ■
 INVLOED	10	-51% ▼	-25% ▼
 ZELFBESCHIKKING	10	1% ■	8% ■
 GOED BESTUUR	6	-1% ■	-1% ■

Trends en kleurcodes

Trend	Duiding	Actie	Betekenis
Rood ▼	Verslechtering: daling van meer dan -10%	Urgent	Vergt directe en proactieve interventie om de negatieve trend te keren.
Oranje ■	Stabiel: verandering gelijk aan of tussen -10% en +10%	Gewenst	Investeer in weerbaarheid om verslechtering te voorkomen en de positieve bijdrage te maximaliseren.
Groen ▲	Verbetering: stijging van meer dan +10%	Niet-urgent	Waarborg de positieve trend en leer ervan om de aanpak van rode en oranje indicatoren te optimaliseren.

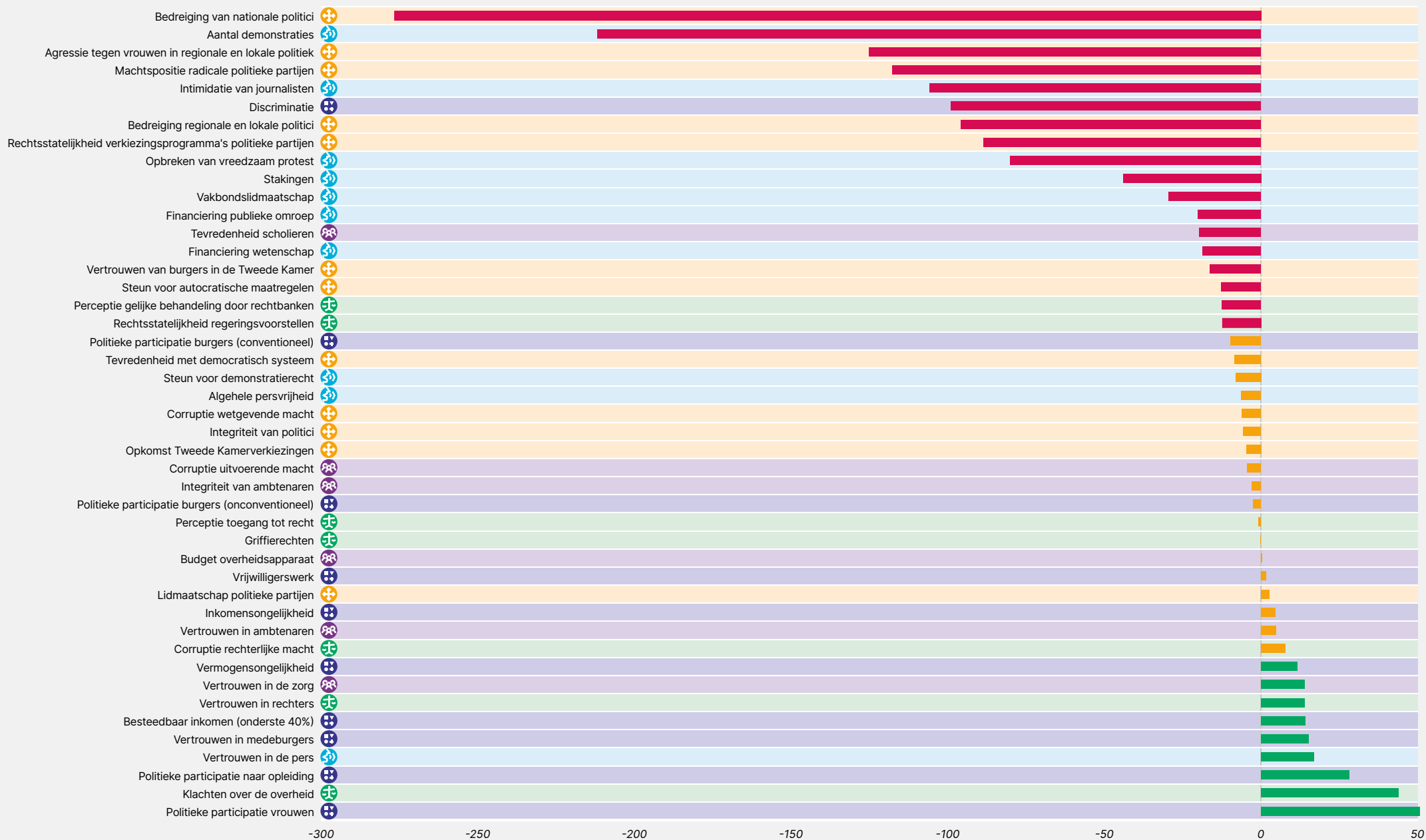

Tabel 2: indicatoren gerangschikt van grootste verslechtering naar verbetering

Rank	Indicator	▼ Trend	Rank	Indicator	■ Trend	Rank	Indicator	▲ Trend
1	⊕ Bedreiging van nationale politici	-276.5%	19	⊕ Politieke participatie burgers (conventioneel)	-9.7%	37	⊕ Vermogensongelijkheid	11.6%
2	⊕ Aantal demonstraties	-211.8%	20	⊕ Tevredenheid met democratisch systeem	-8.4%	38	⊕ Vertrouwen in de zorg	13.9%
3	⊕ Aggressie tegen vrouwen in regionale en lokale politiek	-125.0%	21	⊕ Steun voor demonstratierecht	-8.1%	39	⊕ Vertrouwen in rechters	14.0%
4	⊕ Machtspositie radicale politieke partijen	-117.6%	22	⊕ Algehele persvrijheid	-6.2%	40	⊕ Besteedbaar inkomen (onderste 40%)	14.1%
5	⊕ Intimidatie van journalisten	-105.8%	23	⊕ Corruptie wetgevende macht	-6.0%	41	⊕ Vertrouwen in medeburgers	15.2%
6	⊕ Discriminatie	-98.9%	24	⊕ Integriteit van politici	-5.6%	42	⊕ Vertrouwen in de pers	16.9%
7	⊕ Bedreiging regionale en lokale politici	-95.7%	25	⊕ Opkomst Tweede Kamerverkiezingen	-4.7%	43	⊕ Politieke participatie naar opleiding	28.2%
8	⊕ Rechtsstatelijkheid verkiezings-programma's politieke partijen	-88.5%	26	⊕ Corruptie uitvoerende macht	-4.3%	44	⊕ Klachten over de overheid	43.8%
9	⊕ Opbreken van vreedzaam protest	-80.0%	27	⊕ Integriteit van ambtenaren	-2.9%	45	⊕ Politieke participatie vrouwen	50.6%
10	⊕ Stakingen	-44.0%	28	⊕ Politieke participatie burgers (onconventioneel)	-2.4%			
11	⊕ Vakbondslidmaatschap	-29.4%	29	⊕ Perceptie toegang tot recht	-0.7%			
12	⊕ Financiering publieke omroep	-20.1%	30	⊕ Griffierechten	-0.2%			
13	⊕ Tevredenheid scholieren	-19.6%	31	⊕ Budget overheidsapparaat	0.3%			
14	⊕ Financiering wetenschap	-18.7%	32	⊕ Vrijwilligerswerk	1.5%			
15	⊕ Vertrouwen in de Tweede Kamer	-16.2%	33	⊕ Lidmaatschap politieke partijen	2.7%			
16	⊕ Steun voor autocratische maatregelen	-12.6%	34	⊕ Inkomensongelijkheid	4.6%			
17	⊕ Perceptie gelijke behandeling door rechtbanken	-12.4%	35	⊕ Vertrouwen in ambtenaren	4.8%			
18	⊕ Rechtsstatelijkheid regeringsvoorstellen	-12.2%	36	⊕ Corruptie rechterlijke macht	7.8%			

- Legenda**
- ⊕ Zelfbestuur
 - ⊕ Gelijke rechten
 - ⊕ Invloed
 - ⊕ Zelfbeschikking
 - ⊕ Goed bestuur

Grafiek 2: indicatoren gerangschikt van grootste verslechtering naar verbetering

De verslechterde indicatoren (rood) vinden we vooral onder de pijlers zelfbestuur (7) en invloed (7). De stabiele indicatoren (oranje) vinden we vooral onder de pijlers zelfbestuur (7), zelfbeschikking (4), goed bestuur (4). Het zwaartepunt van de verbeterde indicatoren (groen) ligt bij de pijler zelfbeschikking (5). Tabel 3 geeft het overzicht van de verbeterde, stabiele en verslechterde indicatoren per pijler.

In lijn met deze overkoepelende trends zien we ook duidelijke verschillen tussen de indicatoren die het meest verslechteren en verbeteren. De tien indicatoren die het meest verslechteren, raken vooral zelfbestuur (5) en invloed (4). De tien indicatoren die het meest verbeteren, raken vooral zelfbeschikking (5) en gelijke rechten (3). Daarbij valt op dat de negatieve ontwikkelingen veel groter zijn dan de positieve ontwikkelingen. De top-10 meest verslechterde indicatoren daalt gemiddeld -124% en de top-10 meest verbeterde indicatoren stijgt gemiddeld 22%.

De top-5 indicatoren die het meest verbeteren zijn de toegenomen politieke participatie van vrouwen (plek 1), het gedaalde aantal klachten over de overheid (plek 2), het kleinere gat tussen politieke participatie van mensen met een lange en een korte opleiding (plek 3), en gestegen vertrouwen in de pers (plek 4) en medeburgers (plek 5).

De top-5 indicatoren die het meest verslechteren, betreffen de sterke toename van intimidatie van politici (plekken 1 en 3) en journalisten (plek 5), het sterk gestegen aantal demonstraties (plek 2), en de toegenomen machtspositie van politieke partijen die als radicaal worden geclassificeerd (plek 4).

Tabel 3: Aantal indicatoren geclassificeerd als rood, oranje en groen (per pijler, totaal en % van alle indicatoren)

Trends		▲	■	▼	Totaal	Verhouding
	ZELFBESTUUR	0	5	7	12	
	GELIJKE RECHTEN	2	3	2	7	
	INVLOED	1	2	7	10	
	ZELFBESCHIKKING	5	4	1	10	
	GOED BESTUUR	1	4	1	6	
TOTAAL		9	18	18	45	
%		20%	40%	40%	100%	

Top-5 verslechterde indicatoren

1		Bedreiging van nationale politici	-276.5%
2		Aantal demonstraties	-211.8%
3		Agressie tegen vrouwen in regionale en lokale politiek	-125.0%
4		Machtspositie radicale politieke partijen	-117.6%
5		Intimidatie van journalisten	-105.8%

Top-5 verbeterde indicatoren

1		Politieke participatie vrouwen	50.6%
2		Klachten over de overheid	43.8%
3		Politieke participatie naar opleiding	28.2%
4		Vertrouwen in de pers	16.9%
5		Vertrouwen in medeburgers	15.2%

ZELFBESTUUR

Zelfbestuur is het hart van elke democratie. De twaalf indicatoren omvatten de legitimiteit van de volksvertegenwoordiging en het democratisch gehalte van de politiek.

Resultaten 2025: Zelfbestuur

Bijna driekwart van de Nederlanders is tevreden met de democratie. Dit duidt op groot draagvlak voor de democratie als bestuursmodel. Ook scoren experts corruptie binnen de wetgevende macht als laag. Maar dat zijn de enige echte lichtpuntjes. Want minder dan een derde van de Nederlanders vertrouwt de Tweede Kamer, de opkomst bij Tweede Kamerverkiezingen is relatief laag (78% in 2023), en bijna een derde van de Nederlanders is het (helemaal) eens met de stelling dat het goed zou zijn als het landsbestuur werd overgelaten aan paar krachtige leiders. Verder gaf 1 op de 26 Nederlanders aan lid te zijn van een politieke partij.

Hier komt bij dat Nederlandse politici te maken krijgen met veel agressie, intimidatie en bedreigingen. De recentste cijfers laten zien dat nationale politici hier meer dan 750 keer melding van maakten, en dat bijna de helft van de politiek ambtsdragers bij de provincies, waterschappen en gemeenten ermee te maken krijgt. Vrouwen zijn steeds vaker de dupe dan mannen en bedreigingen zijn bij hen vaker op de persoon gericht en ernstiger van aard. Ook jonge politiek ambtsdragers, politici met een migratieachtergrond en lhbt'ers maken vaker agressie en intimidatie mee dan andere politici. Al deze trends kunnen een nadelige impact hebben op hun deelname aan de democratie.

Ten slotte geven de cijfers geen rooskleurig beeld van democratisch ethos in de Nederlandse politiek. Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen in 2023 stonden er in totaal 127 onrechtsstatelijke of risicovolle voorstellen in verkiezingsprogramma's. Dit waren er gemiddeld 4,8 per geanalyseerd verkiezingsprogramma.

Samenvatting meerjarentrend zelfbestuur

Aantal indicatoren:		12
Overkoepelende trend:	▼	-63%
Verslechtering:	▼	7
Stabiel:	■	5
Verbetering:	▲	0

Beschrijving per indicator

Bedreiging van nationale politici

Het aantal meldingen van bedreiging van nationale politici steeg van 200 in 2015 tot 753 in 2023. Deze toename piekte aanvankelijk in 2018 op 620, waarna het aantal min of meer stabiel bleef. Vervolgens zagen we in 2022 een nieuw hoogtepunt van 1125 dat vervolgens daalde tot 753 in 2023.

Machtspositie radicale politieke partijen

Een groeiend deel van de stemmen gaat naar politieke partijen die door wetenschappers als radicaal worden getypeerd. Tussen 2015 en 2024 steeg het percentage van 12% tot 26%. De piek was 33% tijdens de Provinciale Statenverkiezingen in 2023.

Rechtsstatelijkheid verkiezingsprogramma's politieke partijen

Het gemiddeld aantal voorstellen in strijd met de rechtsstaat per verkiezingsprogramma steeg gestaag; van 1,9 in 2017 tot 3,4 in 2021 en 4,8 in 2023. In 2023 stonden er in totaal 127 onrechtsstatelijke of risicovolle voorstellen in verkiezingsprogramma's. Hoewel onrechtsstatelijke en risicovolle voorstellen voorkomen in programma's in het brede politieke spectrum, valt op dat het zwaartepunt ligt bij radicale politieke partijen. In 2023 waren 48 van de 87 onrechtsstatelijke en 12 van de 40 risicovolle voorstellen afkomstig uit verkiezingsprogramma's van als radicaal geclassificeerde politieke partijen.

Agressie tegen vrouwen in regionale en lokale politiek

Vrouwelijke politiek ambtsdragers op regionaal en lokaal niveau krijgen vaker te maken met bedreiging en intimidatie dan mannen. Dat verschil groeit ook. In 2020 lag het percentage voor vrouwen 8% hoger (41% t.o.v. 33% voor mannen) en in 2024 18% hoger (55% t.o.v. 37% voor mannen). Bij vrouwen is het vaker op de persoon gericht en ernstiger van aard. Uit dezelfde databron blijkt dat ook jonge politiek ambtsdragers, politici met een migratieachtergrond en politici met een niet-heteroseksuele seksuele oriëntatie vaker agressie en intimidatie meemaken.

Bedreiging regionale en lokale politici

In 10 jaar tijd verdubbelde bij provincies, gemeenten en waterschappen het percentage politiek ambtsdragers dat aangeeft te maken te hebben met intimidatie en agressie. Tussen 2014 en 2024 steeg dit van 23% naar 45%. In 2022 lag dit zelfs tijdelijk nog hoger: toen had 48% procent te maken met intimidatie en agressie. Ruim de helft (59%) van de bedreigingen en intimidatie wordt online geuit en bij verbale agressie ligt het percentage nog iets hoger (66%). Een op de drie politieke ambtsdragers beoordeelt de meest recente ervaring met agressie of intimidatie als '(zeer) ernstig'. Bijna een kwart van de politieke ambtsdragers geeft aan dat het risico op agressie en intimidatie de bestuurlijke beslissingen beïnvloedt. Vanwege deze agressie overweegt overigens een op tien ondervraagde politieke ambtsdragers wel eens hun ambt neer te leggen.

Beschrijving per indicator

Vertrouwen in de Tweede Kamer

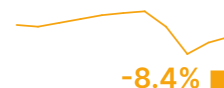
In 2014 vertrouwde 35% de Tweede Kamer en in 2023 was dat 29%. Dit vertrouwen schommelt door de tijd. Zo steeg het vertrouwen in de Tweede Kamer tussen 2013 en 2018 met 11 procent waarna het weer daalde tot 29% in 2023. De tijdelijke piek in vertrouwen in 2020 – het eerste jaar van de coronapandemie – kon deze trend niet keren.

Steun voor autocratische maatregelen

Tussen 2021 en 2024 steeg het percentage Nederlanders dat het goed vindt als het landsbestuur wordt overgelaten aan een aantal krachtige leiders. In november 2024 was dit 27,5%, een toename van 12,6% t.o.v. juli 2021. Op jaarbasis nam de steun gemiddeld ongeveer 1 % toe. Opvallend is dat de gestage stijging van dit percentage in november 2024 werd doorbroken: waar de steun in juli dat jaar nog op 33% lag, daalde dit in november tot 27,6%. Het SCP onderzocht onderliggende motieven die mensen opgeven in hun onderzoek naar steun voor autocratische maatregelen. Daaruit bleek o.a. de behoefte aan daadkracht en problemen oplossen, leiders die hun beloftes nakomen, maar ook leiders die breed gedragen beslissingen nemen. Mensen die geen steun uitspraken voor autocratische maatregelen noemden vaak de wens om de democratie juist te beschermen.

Tevredenheid met democratisch systeem

Het aandeel Nederlanders dat tevreden is met het functioneren van de democratie steeg de afgelopen decennia gestaag tot een piek van 84% in 2020. Daarna daalde de tevredenheid met ruim een kwart tot 62% in 2022 waarna het weer opkrabbelde tot 73% eind 2024. Gemiddeld op jaarbasis lag de tevredenheid met de manier waarop de democratie in Nederland werkt in 2024 ruim 8% lager dan in 2014.

Corruptie wetgevende macht

In 2014 was de score van Nederland op de internationale Rule of Law Index 0,84 en in 2024 0,79; een daling van 6%. Sinds 2017 is de trend gelijk en scoort Nederland 0,79 of 0,8.

Integriteit van politici

Na een aanvankelijke piek van 64 integriteitsschendingen in 2015 lag het aantal meldingen tussen 2016-2021 lager. Daarna volgde een nieuw hoogtepunt van 79 schendingen in 2022 waarna het aantal weer daalde tot 57 in 2024.

Opkomst Tweede Kamerverkiezingen

Sinds de opkomstplicht verviel in 1970, stemden gemiddeld 8 op de 10 Nederlanders bij Tweede Kamerverkiezingen. Dit gemiddelde wordt flink opgekrikt door een opleving van de opkomst in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw. Sinds de verkiezingen van 1989 kwam de opkomst echter nog maar drie keer in de buurt van of boven dat gemiddelde. Opvallend is de zeer lage opkomst in 2010 en 2012. Deze herstelde zich met een bovengemiddeld hoge opkomst in 2017 van 81,6%, maar daarna daalde de trend weer tot onder het langjarige gemiddelde met 78,7% opkomst in 2021 en 77,8% in 2023.

Lidmaatschap politieke partijen

Ten opzichte van 2014 steeg het lidmaatschap van politieke partijen in 2023 licht met 2,7%. Maar 2023 markeert tegelijkertijd een trendbreuk: na een stijgende trend tussen 2019-2022 (van 3,3% naar 4,5%) daalde het percentage voor 2023 met maar liefst 15,6% t.o.v. 2022.

GELIJKE RECHTEN

Gelijke rechten zijn fundamenteel voor burgers om binnen een democratie hun veiligheid, vrijheid en voorspoed te waarborgen. Zeven indicatoren in de Democratie Monitor raken aan de toegang tot het recht en de rechtsstatelijkheid van de politiek.

Resultaten 2025: Gelijke rechten

De rechtspraak heeft groot draagvlak onder de bevolking. Het vertrouwen in rechters neemt toe en is fors hoger dan voor andere belangrijke spelers in onze democratie, zoals politici, ambtenaren, de pers, en het leger. Bovendien vinden 7 op de 10 Nederlanders dat rechtbanken iedereen gelijk behandelen. De corruptie in de rechterlijke macht is al lang laag en daalde de afgelopen tien jaar nog verder.

Tegelijkertijd zien we aanwijzingen dat het rechtssysteem onder druk staat. Hoewel de perceptie van gelijke behandeling door rechtbanken hoog is, daalde dit van 80% naar 70% tussen 2014 en 2022. Ook vinden vrijwel alle Nederlanders - bijna 9 op de 10 ondervraagden - dat het voor sommige mensen vanwege de kosten moeilijker is om een rechtszaak te beginnen dan voor anderen. Dit ondanks de vrijwel gelijk gebleven kosten om een rechtszaak te beginnen (de griffierechten) als we deze voor inflatie corrigeren.

Daar komt bij dat de overheid zelf vaker voorstellen indient waarbij vraagtekens worden gezet door de Raad van State. Tussen 2014 en 2024 kreeg gemiddeld ruim 1 op de 7 wetsvoorstellen een negatief advies van de Raad van State. Daartegenover zien we een forse daling van het aantal meldingen van burgers over het functioneren van de overheid bij de Nationale Ombudsman. De politieke druk op het rechtssysteem loopt op: de Raad voor de Rechtspraak waarschuwde in het laatste jaarverslag voor het gevaar van politici die rechters tegenover de wil van het volk zetten en hen als zondebok gebruiken voor het eigen politiek onvermogen.

Samenvatting meerjarentrend gelijke rechten

Aantal indicatoren:		7
Overkoepelende trend:	■	6%
Verslechtering:	▼	2
Stabiel:	■	3
Verbetering:	▲	2

Beschrijving per indicator

Perceptie gelijke behandeling door rechtbanken

7 op de 10 mensen is van mening dat rechtbanken iedereen gelijk behandelen. Tussen 2014 en 2022 daalde dit percentage van 80% naar 70,5%, waarbij het in 2015 piekte op 82,75% en in 2021 een laagste punt bereikte toen 67,7% deze mening deelde.

Rechtsstatelijkheid regeringsvoorstellen

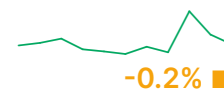
Gemiddeld geeft de Raad van State steeds vaker negatief advies over wetsvoorstellen en Algemene Maatregelen Van Bestuur (AMvBs) van de regering. Het aandeel negatieve adviezen steeg van 6,5% in 2014 tot 7,3% in 2024. Wetsvoorstellen krijgen vaker een negatief advies van de RvS dan AMvBs, respectievelijk gemiddeld 13,5% en 2% tussen 2014 en 2024.

Perceptie toegang tot recht

Het deel van de mensen dat denkt dat het voor sommige mensen vanwege de kosten moeilijker is om een rechtszaak te beginnen dan voor anderen, bleef vrijwel gelijk in de periode 2019-2022 waarvoor data beschikbaar is. We zagen een lichte stijging van 88,5% in 2019 tot 89,1%, oftewel een verslechtering van 0,7%.

Griffierechten

De griffierechten bleven gecorrigeerd voor inflatie vrijwel gelijk voor de typen zaken waar burgers het meest mee te maken krijgen die we meenemen in onze selectie. In euro's stegen deze gemiddeld van EUR 245 in 2014 tot EUR 322 in 2024. Maar gecorrigeerd voor inflatie was dit een minimale stijging van 0,2%. In 2022 was er een opvallende uitschieter omhoog die afweek van de trend.

Corruptie rechterlijke macht

Nederland scoorde beter in 2024 t.o.v. 2014. De al lage score op 'corruptie in de rechterlijke macht' van de internationale Rule of Law Index verbeterde van 0,9 naar 0,97. Vanaf 2019 blijft de score min of meer gelijk.

Vertrouwen in rechters

Het vertrouwen van ondervraagde Nederlanders in rechters steeg tussen 2014-2023 van 66,3% naar 77%. In 2022 piekte dit vertrouwen op 79,2%.

Klachten over de overheid

Het aantal meldingen bij de Nationale Ombudsman daalde in 2023 t.o.v. 2014 met bijna 44% van ruim 36 duizend meldingen tot ruim 20 duizend meldingen. Tussen 2015 en 2018 en sinds 2021 daalde het aantal meldingen fors.

INVLOED

De mogelijkheid voor burgers om politieke besluitvorming zelf te beïnvloeden is een belangrijk element van de checks & balances in onze democratie. De tien indicatoren in onze monitor die dit meten, raken aan maatschappelijke tegenmacht, persvrijheid en een vrij tegengeluid van de wetenschap.

Resultaten 2025: Invloed

De maatschappelijke ruimte en *checks & balances* voor burgers staan onder druk. Landelijk verdriedvoudigde het aantal demonstraties tot 6.500. Wij zien dit als een signaal van groeiende onvrede over de kwaliteit, legitimiteit en inclusiviteit van de politieke besluitvorming. Deze demonstraties waren overigens vrijwel allemaal vreedzaam: 97 op de 100 verlopen zonder incidenten en bij slechts 0,75% van de demonstraties komt meer dan 1 incident voor. Desondanks neemt de maatschappelijke steun voor het demonstratierecht af. Bovendien worden vreedzame protesten steeds vaker opgebroken door de autoriteiten. Er is ook onvrede op de werkvloer. Het aantal stakingen neemt toe, terwijl het aantal vakbondsleden daalt tot 11% van de beroepsbevolking.

De persvrijheid - een belangrijke controle op de macht in een democratie - krijgt het zwaar te verduren. Hoewel het vertrouwen in de pers stijgt, geeft een minderheid van de Nederlanders aan de pers te vertrouwen (ongeveer 1 op de 3). Daarbij neemt de financiering voor de publieke omroep, een belangrijk journalistiek medium, af. Het aantal meldingen van intimidatie, agressie en bedreiging richting journalisten groeit juist sterk (249 meldingen in 2024). De helft van de journalisten en 92% van de hoofdredacties ervaart juridische intimidatie en 20% werd aangeklaagd of vervolgd, onder andere door particulieren (54%), bedrijven (41%) en de overheid (10%). Steeds meer journalisten beschouwen intimidatie als gevaar voor de persvrijheid (79% in 2017, 92% in 2021). Een kwart van de journalisten geeft aan voorzichtiger te zijn met publiceren om het risico op juridische stappen te vermijden en een even groot deel heeft niet het vertrouwen dat het Nederlandse rechtssysteem hier voldoende bescherming tegen biedt. Ook experts geven aan een algehele daling van de persvrijheid te zien.

Eenzelfde trend is zichtbaar in de wetenschap: de financiering neemt af en de academische vrijheid staat onder druk. Eerder dit jaar luidde de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen de noodklok. Onder andere omdat de overheid de sturing op onderzoek en onderwijs opvoert, bijvoorbeeld door de financiering te beïnvloeden. Ook zien ze intimidatie en bedreiging van wetenschappers toenemen, wat hun werk en invloed onder druk zet. WetenschapVeilig rapporteerde dat tussen november 2022 en december 2023 45 incidentele en 14 structurele beveiligingsmaatregelen zijn getroffen voor wetenschappers en medewerkers van universiteiten in Nederland. Omdat deze cijfers nog niet lang genoeg structureel worden gemonitord, zijn intimidatie en zelfcensuur in de wetenschap nog niet als aparte indicatoren opgenomen in de monitor.

Samenvatting meerjarentrend invloed

Aantal indicatoren:		10
Overkoepelende trend:	▼	-51%
Verslechtering:	▼	7
Stabiel:	■	2
Verbetering:	▲	1

Beschrijving per indicator

Aantal demonstraties

Landelijk verdrievoudigde het aantal demonstraties ruim tussen 2015 en 2022: van bijna 2.100 tot 6.500 demonstraties. Deze demonstraties waren overigens vrijwel allemaal vreedzaam: 97% verliep zonder incidenten. Bij 0,75% van de demonstraties kwam meer dan 1 incident voor.

Intimidatie van journalisten

Het aantal meldingen van intimidatie richting journalisten verdubbelde sinds het begin van de meting in 2020 van 121 tot 249 in 2024. In 2024 betrof het vooral bedreigingen (99x), discriminatie of intimidatie (72x) en fysiek geweld (56x). 112-journalisten en journalisten die verslag doen van demonstraties zijn risicogroepen. Een op twee journalisten en 92% van de hoofdredacties ervaart juridische intimidatie en 20% werd aangeklaagd of vervolgd, onder andere door particulieren (54%), bedrijven (41%) en de overheid (10%). Steeds meer journalisten beschouwen intimidatie als gevaar voor de persvrijheid (79% in 2017, 92% in 2021). Een kwart van de journalisten geeft aan voorzichtiger te zijn met publiceren om het risico op juridische stappen te vermijden. Een kwart van de journalisten heeft niet het vertrouwen dat het Nederlandse rechtssysteem hier voldoende bescherming tegen biedt.

Opbreken van vreedzaam protest

Tussen 2020 en 2024 steeg het aantal keer dat vreedzame protesten door de autoriteiten werd opgebroken met 80%, van 50 tot 90 keer per jaar. Dit is in lijn met onderzoek van Platform Investico naar arrestaties en politiegeweld tijdens demonstraties.

Stakingen

Het aantal stakingen steeg met 44% van 25 in 2014 tot 36 in 2023. Tussen 2017 en 2020 daalde het aantal stakingen, tot een dieptepunt tijdens de coronapandemie. Daarna nam het aantal demonstraties sterk toe tot een hoogtepunt van 52 in 2023.

Vakbondslidmaatschap

Het percentage vakbondsleden daalde gestaag tussen 2014-2023. Het daalde met bijna een derde van 15,3% in 2014 tot 10,8% in 2023.

Financiering publieke omroep

De bijdrage aan de publieke omroep - gecorrigeerd voor economische groei - daalde gestaag tussen 2014 en 2023. In 2023 lag dit 20% lager dan in 2014. In euro's steeg het budget wel, maar dit bleef achter bij economische groei. Als we de budgetten corrigeren voor inflatie dan zien we een lichte dalende trend. Deze trend is minder negatief dan wanneer we corrigeren voor economische groei (-0,92%).

Financiering wetenschap

De financiering voor de wetenschap daalde tussen 2014 en 2023 met 19%, gecorrigeerd voor economische ontwikkeling. De bekostiging van de wetenschap (onderwijs en onderzoek) per student bleef achter bij de economische groei, maar steeg wel in absolute termen tussen 2014-2023 met ruim een kwart. Hier speelt voornamelijk indexatie van het budget als gevolg van gestegen prijzen en loonkosten. Het aantal studenten steeg in de periode 2014-2023 met een derde en de totale bekostiging met bijna driekwart.

Beschrijving per indicator

Steun voor demonstratierecht

Tussen 2014 en 2018 was er een kleine dip in de steun en vanaf het begin van de coronapandemie daalde de steun voor het demonstratierecht relatief sterk. In 2014 was de steun 70% en in 2022 64%, een daling van -8%.

Algehele persvrijheid

De overkoepelende score voor Nederland op de Press Freedom Index daalde met 6,5% tussen 2014 en 2024. Na een daling in 2014 schommelde de score rond de 90 tot 2021 waarna de score sterk daalde in 2022 om zich vervolgens weer iets te herstellen.

Vertrouwen in de pers

Het vertrouwen van burgers in de pers steeg van 31% in 2014 naar 37% in 2023. In 2021 lag dit vertrouwen nog hoger op 46% waarna het weer daalde tot het niveau van 2018/2019.

ZELFBESCHIKKING

Zelfbeschikking betekent dat burgers de vrijheid en ruimte hebben om deel te nemen aan democratische besluitvorming, zoals zij zelf willen. Tien indicatoren in onze monitor raken aan respect voor elkaar en de mate van autonomie van burgers.

Resultaten 2025: Zelfbeschikking

Zelfbeschikking van burgers ontwikkelt zich behoorlijk positief. We zien een verbeterde financiële positie van lagere inkomensgroepen en dalende vermogens- en inkomensongelijkheid. Dit gaat hand in hand met stijgend vertrouwen in medeburgers en een kleiner wordende kloof in politieke participatie tussen mannen en vrouwen en mensen met een lange en korte opleiding. Dit komt overigens vooral doordat mannen en mensen met een lange opleiding minder politieke acties zijn gaan ontplooiën sinds 2014. Per saldo zien we een matige tot redelijke daling van deelname aan onconventionele en conventionele politieke acties.

De verdubbeling van het aantal meldingen van discriminatie tot 26 duizend per jaar baart daarbij zorgen. Wij zien hier een mogelijk verband met de verslechtering op het gebied van rechtsstatelijkheid in politiek en zelfbestuur die we meten, alsmede de maatschappelijke tegenmacht die onder druk staat. We weten dat hiervan in de praktijk als eerste de meest kwetsbare groepen in de samenleving de dupe worden, wat tot uiting lijkt te komen in de forse stijging van discriminatie. Ook is discriminatie een aanwijzing voor uitsluiting van specifieke groepen. Dit zet vervolgens weer hun mogelijkheden onder druk om volwaardig deel te kunnen nemen aan democratische besluitvormingsprocessen en deze te beïnvloeden, waardoor hun positie in de samenleving nog verder kan verslechteren.

Samenvatting meerjarentrend zelfbeschikking

Aantal indicatoren:		10
Overkoepelende trend:	■	1%
Verslechtering:	▼	1
Stabiel:	■	4
Verbetering:	▲	5

Beschrijving per indicator

Discriminatie

Het aantal meldingen van discriminatie verdubbelde tussen 2015 en 2024 (+99%). Tot 2022 schommelde dit aantal rond de 12.500 meldingen waarna het aantal meldingen in twee omhoog schoot en verdubbelde tot ruim 26 duizend.

Politieke participatie burgers (conventioneel)

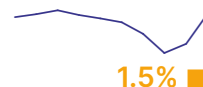
De politieke participatie via conventionele middelen daalde met bijna 10% tussen 2014 en 2023. Tussen 2014 en 2017 daalde het relatief sterk, waarna de conventionele politieke participatie weer langzaam opkrabbelde. Contact opnemen met een politicus is de meest voorkomende conventionele vorm van politieke participatie onder burgers (gemiddeld 8% van de Nederlanders deed dit in de afgelopen vijf jaar tussen 2014-2023).

Politieke participatie burgers (onconventioneel)

De totale politieke participatie via onconventionele middelen bleef vrijwel gelijk tussen 2014 en 2023. Daarbij waren er twee tijdelijke pieken; eentje in 2016 en eentje tussen 2020-2022. Meedoen met een handtekeningactie komt veruit het vaakst voor (gemiddeld 27% deed dat in de afgelopen 5 jaar).

Vrijwilligerswerk

In 2023 doen vrijwel evenveel Nederlanders vrijwilligerswerk als in 2014 (48,7% t.o.v. 48%). In de tussentijd was er wel een sterke dip: in de periode 2016-2021 daalde het vrijwilligerswerk met ruim een vijfde tot 39% waarna het weer opklom tot het niveau van voor die dip.

Inkomensongelijkheid

De inkomensongelijkheid daalde licht in 2023 t.o.v. 2014 (-4,6%), maar schommelde consequent rond het gemiddelde (gini-coëfficiënt 0,29).

Vermogensongelijkheid

De vermogensongelijkheid neemt gestaag af. Tussen 2014 en 2023 daalde de vermogensongelijkheid met bijna 12%.

Besteedbaar inkomen (onderste 40%)

Het besteedbaar inkomen voor de laagste 40%, gecorrigeerd voor inflatie, vertoont een stabiel stijgende lijn tussen 2014 en 2023. In die periode stijgt het met 14%.

Vertrouwen in medeburgers

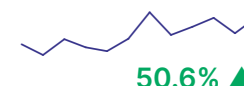
Het vertrouwen tussen burgers onderling steeg gestaag sinds 2014. In 2014 gaf 58% aan de meeste mensen over het algemeen wel te vertrouwen, en dat steeg tot 67% in 2023. Dit is een toename van ruim 15%.

Politieke participatie naar opleiding

Hoewel mensen met een lange opleiding (hbo, wo) in 2023 nog steeds meer dan 3x vaker politieke acties ondernamen dan mensen met een korte opleiding (basis-onderwijs, mbo1, m/havo onderbouw), daalde dit verschil wel met ruim een kwart (28%) in de periode 2014-2023. De afname van dit verschil komt vooral doordat mensen met een lange opleiding minder zijn gaan deelnemen aan politieke acties.

Politieke participatie vrouwen

Hoewel de politieke participatie van vrouwen nog steeds lager is dan die van mannen, halveerde dat verschil wel tussen 2014 en 2023. Gemiddeld namen vrouwen 1,6% minder vaak deel aan politieke acties dan mannen in die periode (7,8% t.o.v. 9,5% bij mannen). Het verschil nam af doordat mannen iets minder vaak en vrouwen juist iets vaker zijn gaan deelnemen aan politieke acties.

GOED BESTUUR

Goed bestuur bepaalt of democratie levert voor burgers. De zes indicatoren in onze monitor meten of het openbaar bestuur slagvaardig en democratisch is.

Resultaten 2025: Goed bestuur

Per saldo is de gemeten trend voor goed bestuur stabiel. Daartoe meten we de kwaliteit van het bestuur, maar ook of het voldoende levert voor burgers. De indicatoren geven een gemengd beeld. Positief is een toename van het vertrouwen van burgers in zowel ambtenaren als hun tevredenheid met de output van het bestuur, zoals de zorg. Uit de wetenschappelijke literatuur weten we dat vertrouwen in publieke sectoren met elkaar samenhangt. Het is opvallend dat in 2024 ongeveer twee derde van de burgers tevreden was met belangrijke zorgvoorzieningen als ziekenhuizen, huisartsen en verpleeghuizen, maar minder dan de helft aangeeft vertrouwen te hebben in ambtenaren.

Verder zien we een lichte verslechtering van corruptie in de uitvoerende macht. Daarbij valt op dat leger en politie beter scoren dan andere ambtenaren op de indicatoren die meten of de publieke invloed als ambtenaar wordt gebruikt voor eigenbelang. Deze trend wordt bevestigd door ambtenaren zelf: in 2024 vermoedt ruim 1 op de 3 ambtenaren dat collega's zich minimaal eens in het afgelopen jaar schuldig maakten aan belangenverstrengeling met familie, vrienden of collega's. Hier zien we ook een lichte verslechtering sinds 2014. Tijdens de coronapandemie piekten de vermoedens van belangenverstrengeling op 40% in 2022. Het budget voor het overheidsapparaat bleef min of meer stabiel als we het corrigeren voor economische groei.

Ten slotte zien we een stevige verslechtering van de tevredenheid van scholieren met hun lessen en toetsen. De coronapandemie lijkt hier een belangrijke rol in te spelen: het aandeel leerlingen met een positief oordeel over hun lessen en toetsen daalt van 52% in 2020 naar 37% in 2024.

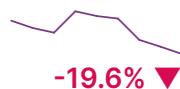
Samenvatting meerjarentrend goed bestuur

Aantal indicatoren:		6
Overkoepelende trend:	■	-1%
Verslechtering:	▼	1
Stabiel:	■	3
Verbetering:	▲	2

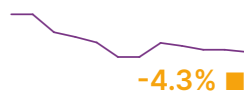
Beschrijving per indicator

Tevredenheid scholieren

De tevredenheid van scholieren verslechterde tussen 2014 en 2024. Het aandeel leerlingen dat een positief oordeel geeft, daalt van 46% naar 37%. Voor de coronapandemie was de tevredenheid juist gestegen tot 52% in 2020.

Corruptie uitvoerende macht

De score van Nederland op corruptie in de uitvoerende macht in de 'Rule of Law Index' was in 2023 ruim 4% verslechterd t.o.v. 2014. De dalende trend had een extra dip in 2017-2018. Het valt op dat leger en politie beter scoren dan de overheid (executive branch).

Integriteit van ambtenaren

Tussen 2016 en 2024 is een lichte verslechtering zichtbaar in het aandeel ambtenaren dat bij collega's niet-integer gedrag vermoedt (-3%). Het percentage ambtenaren dat vermoedt dat collega's zich hieraan minimaal 1x in de afgelopen maanden schuldig hebben gemaakt, steeg van 34% naar 35%. In 2022 was er een piek van 40%.

Budget overheidsapparaat

Het budget voor het overheidsapparaat bleef min of meer stabiel tussen 2014 en 2024 als we het corrigeren voor economische groei. Dit betekent dat de capaciteit meegroeide met de economie. In die periode zagen we eerst een daling van het budget, gevolgd door een piek in het eerste coronajaar 2020, waarna het weer daalde om vanaf 2022 weer te stijgen.

Vertrouwen in ambtenaren

In 2023 ligt het vertrouwen in ambtenaren bijna 5% hoger dan in 2014 (44% t.o.v. 42% in 2014). Tot aan 2020 was dit vertrouwen zelfs met bijna een vijfde toegenomen. Daarna daalde het echter weer sterk tussen 2020-2022 waarna het vertrouwen weer licht steeg in 2023.

Vertrouwen in de zorg

Het vertrouwen van burgers in ziekenhuizen, huisartsen en verpleeghuizen steeg gemiddeld van 60% naar 68 % tussen 2014 en 2024 (toename van 14%). Het vertrouwen in verpleeghuizen nam met de helft toe. In 2020 tijdens het eerste jaar van de coronapandemie piekte het vertrouwen in de zorg, waarna het weer iets terugzakke.

3. METHODOLOGIE, INDICATOREN EN DATA

Het meetbaar maken van de staat van het complexe en fijnmazige systeem van de democratie leidt per definitie tot een versimpeling van zaken. Dat vraagt om verantwoording van onze methodologische keuzes. Om tot die keuzes te komen, hebben we onder andere literatuuronderzoek (100+ bronnen) en expertinterviews gedaan (zie bijlage 4) en een expertmeeting gehouden in het najaar van 2024. Daarnaast staan we in nauw contact met allerlei experts uit de wetenschap, maatschappelijk middenveld en de instituties, bijvoorbeeld om onze analyses en indicatoren te valideren.

Ook investeren we in eigen innovaties om nieuwe databronnen te ontwikkelen en nieuwe inzichten toe te voegen. Daartoe werken we met (academische) partners aan optimalisatie van de analyse van Tweede Kamer-data om democratisch ethos in de Tweede Kamer meetbaar te maken en sentiment ten aanzien van rechters, journalisten, maatschappelijke organisaties, demonstranten, minderheden en anderen te meten. Ook zijn we een nieuw dataproduct aan het ontwikkelen om de real-time monitoring te versterken: de real-time 'Tijdslijn van de Democratie'-dataset. Onze geavanceerde methoden (bijv. de data scraper, NLP-analyse, gebruik van LLM's) publiceren we als open source, zodat anderen het kunnen hergebruiken en we een standaard voor politieke wetenschap helpen ontwikkelen. Deze inzichten zullen we in de volgende monitoringsrapportages meenemen. In aanloop naar de verkiezingen zullen we ook nieuwe producten ontwikkelen, zoals een kieswijzer op basis van de 45 indicatoren in deze monitor.

Methodologische overwegingen

Op basis van onze inhoudelijke en methodologische studies zijn we tot een aantal inzichten en keuzes gekomen die richting geven aan de opzet en ontwikkeling van de monitor. Dit heeft onder andere geleid tot de volgende besluiten:

- De monitor moet als maatschappelijke organisatie vertrekken vanuit de belangen van burgers en aansluiten bij hun perspectief.
- De monitor moet geworteld zijn in state-of-the-art wetenschappelijke inzichten en data science;
- Onze analyses en bevindingen moeten kwalitatief hoogwaardig zijn, maar tegelijkertijd ook begrijpelijk en overzichtelijk voor een breder publiek en juist voor niet-experts;
- Onze monitoring moet aanzetten tot actie en waarde toevoegen aan bestaande initiatieven van wetenschappers en overheden;
- De monitor is datagedreven met voorkeur voor data uit het Nederlandse ecosysteem, omdat dit de inzichten en trends maximaal contextualiseert. Ook vergroot het gebruik van Nederlandse data de toegevoegde waarde en legitimiteit ten opzichte van andere (internationale) initiatieven.
- We accepteren dat democratie complex is, maar ook dat beleidsmakers en andere belangrijke doelgroepen behoefte hebben aan overzichtelijke analyses, en daarom houden we het aantal indicatoren beperkt.
- We focussen op 5 pijlers: zelfbestuur, gelijke rechten, invloed, zelfbeschikking en goed bestuur.
- We zijn pragmatisch op basis van de beschikbare data, en we proberen gaten in het data-aanbod zo veel mogelijk te helpen vullen, onder andere met innovatieve data-toepassingen.
- We zijn transparant over onze werkwijze, databronnen en (data-)analyses en we zorgen dat onze aanpak controleerbaar en verifieerbaar is.
- We ontwikkelen een Democratie Monitor community waarin we experts uit de wetenschap, maatschappelijk middenveld, openbaar bestuur, de rechterlijke macht en de instituties verbinden; we zullen die regelmatig raadplegen om onze aanpak en producten te valideren.

Meerjarentrends en kleurcodes

De monitor maakt trends inzichtelijk voor de periode 2014-2024. Dat doen we door de procentuele verandering van een indicator van het meest recente datapunt ten opzichte van het oudste datapunt te berekenen. In volgende publicaties zullen we een jaarlijkse update geven. Omdat de scores van sommige indicatoren behoorlijk uitschieten, analyseren we ook de mediaan, waar relevant.

Idealiter bestaat de beschikbare data voor elke indicator de gehele periode van tien jaar. De praktijk is echter weerbarstig. Uit tabel 3.1 blijkt dat ruim driekwart van de indicatoren minstens negen van de tien jaar afdekt. Slechts 5 indicatoren (11%) dekken minder dan zes jaar. Op basis van onze analyse blijkt er echter geen noemenswaardig effect op de overkoepelende trends per pijler als we deze indicatoren zouden verwijderen uit de selectie. Daarom is gekozen ook deze indicatoren mee te nemen, zodat hun inzichten ook beschikbaar zijn voor het brede publiek.

We gebruiken kleurcodes om de trends te duiden. De kleurcoderingen rood, oranje en groen zijn toegevoegd op basis van grenswaarden.

De grenswaarden zijn:

- ▼ **Rood:** daling van meer dan -10%
- **Oranje:** verandering gelijk aan of tussen -10% en +10%
- ▲ **Groen:** stijging van meer dan +10%

De grens van 10% om de kleurcodes te bepalen, komt voort uit de theorie. Een verandering van 10% is een reële grens voor de verandering van politieke regimes. Dit blijkt onder andere uit onderzoek in het kader van VDEM episodes of autocratisation. Daarbij is de keuze ook pragmatisch van aard: we verwachten dat de 10% als grens ook een goed referentiekader biedt voor beleidsmakers. Zij zullen op één of andere manier moeten kunnen bepalen of een verandering nog als (min of meer) stabiel kan worden gezien, of als trendbreuk.

De rode indicatoren zien wij als het meest urgent. Voor deze categorie adviseren wij directe en proactieve interventie om de negatieve trend te keren. Deze categorie indicatoren wijst op de belangrijkste verslechtingen van de Nederlandse democratie. Voor oranje indicatoren is actie gewenst. Deze vragen om investeringen in weerbaarheid om verslechtering te voorkomen en positieve trends te maximaliseren. De groene indicatoren vragen geen urgente actie, omdat zij wijzen op verbeteringen binnen de Nederlandse democratie. Zij laten zien waar de democratie floreert en waar die het meest weerbaar is. Voor de groene indicatoren adviseren wij de positieve trend te waarborgen en ervan te leren om de aanpak van rode en oranje indicatoren te verbeteren.

Tabel 3.1: Overzicht dekkingsgraad indicatoren door de tijd heen

Dekkingsgraad (in jaren)	Aantal indicatoren	% indicatoren
10	12	27%
9	21	47%
8	4	9%
7	1	2%
6	2	4%
<6	5	11%

Trend	Duiding	Actie	Betekenis
Rood ▼	Verslechtering	Urgent	Vergt directe en proactieve interventie om de negatieve trend te keren.
Oranje ■	Stabiel	Gewenst	Investeer in weerbaarheid om verslechtering te voorkomen en de positieve bijdrage te maximaliseren.
Groen ▲	Verbetering	Niet-urgent	Waarborg de positieve trend en leer ervan om de aanpak van rode en oranje indicatoren te optimaliseren.

Indicatoren en data

De monitoringsindicatoren volgen uit onze inhoudelijke analyses van wat democratie is, waarom het voor burgers van belang is en welke aspecten daartoe het meest relevant zijn. In het dataportaal op onze website (www.democratiemonitor.nl/dataportaal) verantwoorden we per indicator de inhoudelijke relevantie, de manier waarop we de indicator operationaliseren, welke data we daarvoor gebruiken, en eventuele aandachtspunten daarbij. Zo waarborgen we een navolgbare operationalisatie van de theorie tot meetbare indicatoren.

De monitor omvat indicatoren die iets zeggen over de systeemkenmerken, de kwaliteit en/of de perceptie omtrent belangrijke aspecten van de democratie. Met systeemkenmerken wordt bedoeld: inzicht in hoe het feitelijk is georganiseerd of wat er plaatsvindt, zoals financiering van de publieke omroep of het aantal opgebroken vreedzame demonstraties. Voor inzicht in de kwaliteit van onze democratie zijn we op zoek gegaan naar databronnen die iets zeggen over in hoeverre de beloftes van vrijheid, bescherming en voorspoed worden ingelost, zoals de rechtsstatelijkheid van regeringsvoorstellen (bescherming) en besteedbaar inkomen van de onderste 40% (voorspoed). De perceptie zegt iets over hoe burgers de systeemkenmerken en kwaliteit waarderen. Dit is voor ons als maatschappelijk initiatief cruciaal, want ons uitgangspunt is dat een gezonde democratie een democratie is die levert wat burgers er van verlangen. In onze holistische definitie van democratie gaat dit verder dan alleen de directe verhouding tussen overheid en burger. In deze selectie is daarom bijvoorbeeld de tevredenheid met het democratisch systeem als directe perceptie-indicator meegenomen en het vertrouwen in zorgverleners als indirecte indicator meegenomen.

Voor de databronnen waarmee we de indicatoren operationaliseren, hebben we de volgende selectiecriteria gehanteerd als uitgangspunt:

- Inhoudelijke logica (indicator moet volgen uit inhoudelijke verantwoording en conceptueel model)
- Reputatie dataprovider en herkomst uit Nederlandse veld (de dataprovider moet vertrouwd zijn en bij voorkeur afkomstig van het Nederlandse instituties of organisaties)
- Tijdspanne van de data (bij voorkeur een tijdsspanne van 2014-2024 en minimaal dekking van 5 jaar)
- Data gaps en de kwaliteit en validiteit van de dataset zelf (bij voorkeur zijn datasets compleet en met minimale bias en betrouwbaar)
- Publiekelijk beschikbare data (omdat de monitor controleerbaar en transparant moet zijn, moet de gebruikte data vrijelijk beschikbaar zijn)

Voor de datagedreven inzichten die we zelf produceren - en de datasets en algoritmes die we daarvoor gebruiken - geldt dat we deze openbaar maken en volledig transparant zijn over de gebruikte methodes en technieken.

De data die zijn meegenomen in het monitoringsrapport voor 2025 zijn bijgewerkt tot en met 30 april 2025. Data die later verscheen, is niet meer meegenomen. Een overzicht van de gebruikte databronnen staat in bijlage 1. Op de website staat nadere verantwoording per indicator (www.democratiemonitor.nl/dataportaal).

4. BIJLAGEN

Bijlage 1: Indicatoren en trends

In deze bijlage staat voor alle 45 indicatoren, gesorteerd per pijler, de meerjarentrend en de periode waarvoor data in de monitor is opgenomen.

Pijler	Indicator	Meerjaren-trend	Oudste datapunt	Recentste datapunt
+	Bedreiging van nationale politici	-276.5%	2015	2023
+	Agressie tegen vrouwen in regionale en lokale politiek	-125.0%	2020	2024
+	Machtspositie radicale politieke partijen	-117.6%	2015	2024
+	Bedreiging regionale en lokale politici	-95.7%	2014	2024
+	Rechtsstatelijkheid verkiezings-programma's politieke partijen	-88.5%	2017	2023
+	Vertrouwen in de Tweede Kamer	-16.2%	2014	2023
+	Steun voor autocratische maatregelen	-12.6%	2021	2024
+	Tevredenheid met democratisch systeem	-8.4%	2014	2024
+	Corruptie wetgevende macht	-6.0%	2014	2024
+	Integriteit van politici	-5.6%	2014	2024
+	Opkomst Tweede Kamerverkiezingen	-4.7%	2017	2023
+	Lidmaatschap politieke partijen	2.7%	2014	2023
+	Perceptie gelijke behandeling door rechtbanken	-12.4%	2014	2022
+	Rechtsstatelijkheid regeringsvoorstellen	-12.2%	2014	2024
+	Perceptie toegang tot recht	-0.7%	2019	2022
+	Griffierechten	-0.2%	2014	2024
+	Corruptie rechterlijke macht	7.8%	2014	2024
+	Vertrouwen in rechters	14.0%	2014	2023
+	Klachten over de overheid	43.8%	2014	2023
+	Aantal demonstraties	-211.8%	2015	2022
+	Intimidatie van journalisten	-105.8%	2020	2024
+	Opbreken van vreedzaam protest	-80.0%	2020	2024
+	Stakingen	-44.0%	2014	2024

Pijler	Indicator	Meerjaren-trend	Oudste datapunt	Recentste datapunt
+	Vakbondslidmaatschap	-29.4%	2014	2023
+	Financiering publieke omroep	-20.1%	2014	2023
+	Financiering wetenschap	-18.7%	2014	2023
+	Steun voor demonstratierecht	-8.1%	2014	2022
+	Algehele persvrijheid	-6.2%	2014	2024
+	Vertrouwen in de pers	16.9%	2014	2023
+	Discriminatie	-98.9%	2015	2024
+	Politieke participatie burgers (conventioneel)	-9.7%	2014	2023
+	Politieke participatie burgers (onconventioneel)	-2.4%	2014	2023
+	Vrijwilligerswerk	1.5%	2014	2023
+	Inkomensongelijkheid	4.6%	2014	2023
+	Vermogensongelijkheid	11.6%	2014	2023
+	Besteedbaar inkomen (onderste 40%)	14.1%	2014	2023
+	Vertrouwen in medeburgers	15.2%	2014	2023
+	Politieke participatie naar opleiding	28.2%	2014	2023
+	Politieke participatie vrouwen	50.6%	2014	2023
+	Tevredenheid scholieren	-19.6%	2014	2024
+	Corruptie uitvoerende macht	-4.3%	2014	2023
+	Integriteit van ambtenaren	-2.9%	2016	2024
+	Budget overheidsapparaat	0.3%	2014	2024
+	Vertrouwen in ambtenaren	4.8%	2014	2023
+	Vertrouwen in de zorg	13.9%	2014	2024

Bijlage 2: Democratie als concept

Ons concept is gebouwd op de overtuiging dat democratie moet resulteren in bescherming, vrijheid en voorspoed voor burgers. Op basis daarvan onderscheiden we de vijf pijlers die we beschrijven in hoofdstuk 1 en waarop de monitor is gestoeld. Tegelijkertijd weten we dat er geen algemene blauwdruk bestaat voor een democratie. Democratie verandert met de tijd mee en is bovendien sterk context- en cultuurafhankelijk. Zo ook de Nederlandse democratie. We realiseren ons dan ook dat democratieën in de praktijk vragen om complexe, verweven en fijnmazige systemen, waarbij democratie ook nog een 'contested concept' is.

In de praktijk en literatuur is een veelvoud aan omschrijvingen te vinden: onderzoekers, beleidsmakers en politici leggen democratie op verschillende manieren uit en ze leggen verschillende accenten. Ook veranderen de behoeften en belangen van burgers en instituties door de tijd heen. Daarom is continu onderhoud nodig aan democratieën om hun legitimiteit en vitaliteit te behouden.

Voor ons als maatschappelijke organisatie staan de behoeften en belangen van burgers bij de democratie centraal. Burgers kijken niet technocratisch naar de democratie, maar vooral naar wat de democratie voor hen zou moeten leveren en hoe de praktijk zich daartoe verhoudt. Nederland heeft hierin een rijke geschiedenis. Al duizend jaar geleden realiseerden onze voorouders dat ze zich moesten organiseren in de strijd tegen het water. Dat deden zij bijvoorbeeld via buurschappen, heemraden en waterschappen, waarin de manier van samenwerken werd afgestemd, maar ook de rechten en plichten die daarbij komen kijken.

Al eeuwen dienen democratische elementen van verschillende typen bestuursvormen als middel tot een beter bestaan. Door te streven naar de beste democratie, streef je dus ook naar het beste resultaat voor de samenleving. De Democratie Monitor onderschrijft deze gedachte. Daarom nemen wij als neutraal platform normatief stelling voor het belang van het versterken en beschermen van de democratie in Nederland in brede zin. We zien de democratie in de context van zowel de fundamentele waarden waarop onze samenleving, politieke geschiedenis en grondwet zijn gestoeld, als breed gedragen maatschappelijke doelen zoals vrede, voorspoed en vrijheid. Zo ontstaat een motiverend kader waarbinnen we de meer technocratische dimensies van de democratie kunnen plaatsen, meten en analyseren.

Twee democratische principes zien we als fundamenteel voor de Nederlandse democratie. Ten eerste het electorale principe. Dit houdt in dat het volk zich goed vertegenwoordigd voelt en de eigen leiders kan kiezen door middel van periodieke verkiezingen. Een bestuur zonder verkiezingen kan in geen enkel opzicht democratisch zijn. En ten tweede is het liberale principe onmisbaar in een democratie. Uit dit principe volgt de rechtsstaat die burgers beschermt tegen de tirannie van de meerderheid en tegen onderdrukking door de staat. De rechtsstaat vult democratie aan door naast volksvertegenwoordiging ook grondwettelijk beschermde burgerlijke vrijheden, een sterke rechtsprekende macht en andere effectieve checks and balances om de (uitvoerende) macht te beperken, centraal te zetten.

Beide beginselen komen in vrijwel alle definities van democratie voor en zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het electorale principe - de volksbesluitvorming - behartigt de belangen van burgers, en het tweede - de rechtsstaat - beschermt hun rechten tegen de tirannie van de meerderheid en machtsmisbruik.

Hiernaast zijn ook het participatiebeginsel, deliberatieve principe, het egalitaristische principe, het meerderheidsbeginsel, en het consensusbeginsel relevant voor het functioneren van de democratie. Zij beïnvloeden de legitimiteit van de democratie zelf en vergroten de doelmatigheid ervan voor burgers. Hoe deze principes concreet vorm krijgen, verschilt per context, bestuurslaag en door de tijd heen. Daarbij staan wel altijd drie aspecten centraal waarlangs de inrichting en effectiviteit van de democratie wordt vormgegeven: democratische normen, gedrag en instituties.

De uitgebreide inhoudelijke verantwoording staat op onze website: www.democratiemonitor.nl/verantwoording

Bijlage 3: Databronnen per indicator

Indicator	Bron	Dataset
Opkomst Tweede Kamerverkiezingen	Kiesraad	Databank Verkiezingsuitslagen
Vertrouwen in de Tweede Kamer	Centraal Bureau voor de Statistiek	StatLine
Bedreiging regionale en lokale politici	Ipsos I&O	Monitor Integriteit en Veiligheid
Bedreiging nationale politici	Team Bedreigde Politici	Cijfers Team Bedreigde Politici
	Politie-eenheid Den Haag	Nieuwsbericht
	NOS	Enquete intimidatie Kamerleden
Steun voor autocratische maatregelen	SCP	Continuonderzoek Burgerperspectieven
Tevredenheid met democratisch systeem	Eurobarometer	Democracy and Rule of Law Fieldwork
Agressie tegen vrouwen in regionale en lokale politiek	Ipsos I&O	Monitor Integriteit en veiligheid
Lidmaatschap politieke partijen	CBS	Sociale Samenhang en Welzijn (SSW)
Rechtsstatelijkheid verkiezingsprogramma's politieke partijen	NOvA	Commissie Rechtsstatelijkheid in verkiezingsprogramma's rapporten
Machtspositie radicale politieke partijen	PopuList	Country report the Netherlands
	Kiesraad	Databank verkiezingsuitslagen
Corruptie wetgevende macht	World Justice Project	Rule of Law Index
Integriteit van politici	VU, Erasmus Universiteit, FTM	Politieke Integriteitsindex
Vertrouwen in rechters	Centraal Bureau voor de Statistiek	StatLine
Corruptie rechterlijke macht	World Justice Project	Rule of Law Index
Perceptie gelijke behandeling door rechtbanken	ESS	
Perceptie toegang tot recht	SCP / CBS	Culturele veranderingen in Nederland SLI
Griffierechten	Raad voor de Rechtspraak	Tarieven griffierecht
Rechtsstatelijkheid regeringsvoorstellen	Raad van State	Adviezen Raad van State
Klachten over de overheid	Nationale Ombudsman	Jaarverslagen
Opbreken van vreedzaam protest	ACLED	Armed Conflict Location and Events Dataset (ACLED)
Aantal demonstraties	Ministerie van Justitie en Veiligheid	Infographic Handhaving Openbare Orde
Steun voor demonstratierecht	SCP	Culturele Veranderingen in Nederland Dataset

Indicator	Bron	Dataset
Vakbondslidmaatschap	CBS	Vakbondslidmaatschap
Stakingen	CBS	Werkstakingen
Intimidatie van journalisten	PersVeilig	Jaarverslagen
Financiering publieke omroep	NPO	Jaarverslagen
	CEP25	Verzamelde bijlagen, bijlage 2
Algehele persvrijheid	Reporters Without Borders	World Press Freedom Index
Financiering wetenschap	Ministerie van OCW	Jaarverslagen OCW
	CEP25	Verzamelde bijlagen, bijlage 2
Vertrouwen in de pers	Centraal Bureau voor de Statistiek	StatLine
Discriminatie	Politie, ADVs, College voor de Rechten van de Mens, Meldpunt Online Discriminatie (en voorgangers) en de Ombudsman (nationaal en kinder)	Jaarrapportages
Vertrouwen in medeburgers	CBS / SCP	Statline
Inkomensongelijkheid	CBS	Ongelijkheid in inkomen en vermogen; huishoudens
Vermogensongelijkheid	CBS	Ongelijkheid in inkomen en vermogen; huishoudens
Besteedbaar inkomen (onderste 40%)	CBS	Statline
Politieke participatie burgers (conventioneel)	CBS	CBS-onderzoek Sociale Samenhang en Welzijn (SSW)
Politieke participatie burgers (onconventioneel)	CBS	CBS-onderzoek Sociale Samenhang en Welzijn (SSW)
Politieke participatie vrouwen	CBS	CBS-onderzoek Sociale Samenhang en Welzijn (SSW)
Politieke participatie naar opleiding	CBS	CBS-onderzoek Sociale Samenhang en Welzijn (SSW)
Vrijwilligerswerk	CBS	CBS-onderzoek Sociale Samenhang en Welzijn (SSW)
Vertrouwen in de zorg	Nivel	Nivel Consumenten Panel
Tevredenheid scholieren	LAKS	LAKS Monitor
Budget overheidsapparaat	CBS	Overheidsuitgaven; transacties en overheidssectoren
Corruptie uitvoerende macht	World Justice Project	Rule of Law Index
Vertrouwen in ambtenaren	Centraal Bureau voor de Statistiek	StatLine
Integriteit van ambtenaren	Ipsos I&O	Monitor Integriteit en Veiligheid

Bijlage 4: Lijst geïnterviewde experts

Onderstaande experts zijn geïnterviewd in de opstartfase van de Democratie Monitor. Hierbij geldt uiteraard de disclaimer dat alleen de Stichting Democratie Monitor verantwoordelijkheid draagt voor de inhoud van dit rapport. Het feit dat met deze experts is gesproken, betekent niet dat zij de inhoud onderschrijven.

Prof. dr. Sarah de Lange
Hoogleraar Political Pluralism
Universiteit van Amsterdam

Prof. dr. Tom van der Meer
Hoogleraar Political Science
Universiteit van Amsterdam

Dr. Mariken van der Velden
Associate Professor Political Communication
Vrije Universiteit

Prof. dr. Carolien van Ham
Hoogleraar Empirische Politicologie
Radboud Universiteit Nijmegen

Dr. Josje den Ridder
Senior wetenschappelijk medewerker
Sociaal en Cultureel Planbureau

Prof. dr. Paul t' Hart
Hoogleraar Bestuurskunde, Vice-voorzitter
Universiteit Utrecht & Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

Thomas Bruning
Algemeen Secretaris
Nederlandse Vereniging van Journalisten

Dr. mr. Nik de Boer
Associate Professor Constitutional Law
Universiteit van Amsterdam

Nicole Sprokel
Senior medewerker Politieke Zaken
Amnesty International

Sicco van Sas
Developer
Open State Foundation

Rik van Steenberghe
Beleidsadviseur kwaliteit van arbeid en arbeidsrecht
FNV

Willem Wagenaar
Onderzoeker
Anne Frank Stichting

Prof. dr. Wouter Veenendaal
Bijzonder Hoogleraar Koninkrijksrelaties en Universitair
Hoofddocent Vergelijkende Politicologie
Universiteit Leiden

Kido Koenig
Directeur
Foundation Max van der Stoep

Abdullah Uysal
Vice-voorzitter
Nederlandse Vereniging voor Raadsleden

Dr. Paul Diederik
Econometrist
Rathenau Instituut

Prof. dr. Eelke Heemskerk
Hoogleraar Politieke Netwerken
Universiteit van Amsterdam

Prof. dr. Thomas Schillema
Hoogleraar Bestuur en Beleid, Decaan
Universiteit Utrecht & Nederlandse School voor Openbaar Bestuur

Dankwoord

Onze dank gaat uit naar alle experts, geïnterviewden en geïnteresseerden die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van de Democratie Monitor. Voor ons als nieuw initiatief was de brede steun die wij ontvingen niet alleen bijzonder nuttig, maar ook een belangrijk signaal voor de toegevoegde waarde van ons werk. Dat zovelen van jullie je rijke kennis, ervaring én schaarse tijd met ons wilden delen, waarderen wij dan ook enorm.

Onze speciale dank gaat uit naar al die mensen, onderzoekers, organisaties en instituties die de data produceren waarop wij onze monitor baseren. Ere wie ere toekomt: zonder jullie was er geen Democratie Monitor. We zien ernaar uit de komende jaren verder samen te werken op dit vlak. En natuurlijk danken wij eenieder die een financiële bijdrage leverde, waaronder de Stichting Democratie en Media.

Colofon

Democratie Monitor 2025.

Stichting Democratie Monitor

info@democratiemonitor.nl

www.democratiemonitor.nl

13 juni 2025

Auteurs:

Bas Bijlsma, Pieter van Boheemen,

Onderzoeksmedewerker:

Yousra Jabri

Redactie:

Arnold Vonk en Pieter van Boheemen

Vormgeving en illustraties:

Danny Lelieveld Ontwerp

Disclaimer:

Aan de inhoud van dit rapport kunnen geen rechten worden ontleend. De auteurs hebben de grootst mogelijke zorg besteed aan de samenstelling van dit rapport. We roepen een ieder op onjuistheden, opmerkingen of tips met ons te delen via bovenstaand emailadres.

Voor vragen of opmerkingen over dit rapport:

info@democratiemonitor.nl

Tenzij anders vermeld is alles in dit werk gelicentieerd onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0-licentie. Wanneer je gebruik wilt maken van dit werk, hanteer dan de volgende methode van naamsvermelding: Democratie Monitor (2025), CC-BY 4.0 gelicenseerd. De volledige licentie-tekst is te lezen op: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

